

מצוות תלמוד תורה – עיון במשנת רשב"י

הרב דוד קב זצ"ל¹

איתא בשבת (יא, א): 'חברים שהיו עוסקים בתורה מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה אמר ר' יוחנן: לא שנו אלא כגון רשב"י וחביריו שתורתם אומנותן, אבל כגון אנו מפסיקין לק"ש ולתפילה'. ויעוין ברמב"ם (הל' תפילה א, א) וז"ל: 'מצות עשה להתפלל בכל יום, שנאמר: ועבדתם את ד' אלוקיכם'. לפי זה היה רשב"י צריך להפסיק גם לתפילה, דזה שהוא פסק לקריאת שמע הוא משום דהוי מן התורה?²

והנה, בתוס' (שם ד"ה כגון) הקשה מהא דאיתא לקמן – דכשהגיע זמן תפילה היה מכסי ומצלי, אבל רשב"י לא היה מפסיק לתפילה? ותירץ דההוא מצלי היינו ק"ש. וברעק"א שם בגליון הש"ס ציין לתוס' (ברכות טו, א), ושם בגמרא נאמר: 'ר' חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא, והני מילי לק"ש אבל לתפילה מהדר'. ופרש"י דלק"ש יש זמן, ואם ילך לחפש מים אולי יעבור הזמן, וכתבו תוס' (ד"ה אמאן) 'דלא גרסינן ליה, דהוא הדין לענין צלותא נמי, מטעם שלא יעבור זמן תפילה, דמאי שנא ק"ש מתפילה'. לפי זה צלותא פירושו תפילה, ולכאורה זה סותר פירושו בשבת, דשמה פירש צלותא היינו ק"ש.

ויעוין ברמב"ם (הל' ק"ש ב, ג): 'ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא ומברך לפניו ולאחריה', ושואל הכס"מ על אתר למה חוזר על הברכות, הרי קיימא לן ספק ברכות לקולא, וכדאיתא בתשובת הרשב"א (א, שכ) דגבי מילה אם מסופק לא חוזרים על הברכה? ותירץ דגבי ק"ש הוי תקנה מיוחדת דחוזרים גם על הברכות, וקשה דלמה אין במילה או לולב את התקנה.

והנה, כתב הרמב"ם (שם א, ז): 'כל שאינו אומר אמת ויציב בשחרית ואמת ואמונה בערבית לא יצא, מה לא יצא? עיין כס"מ בשם הרמ"ך דברכה זו לא יצא אבל ק"ש

¹ מראשי ישיבת כרם ביבנה, והר"מ של ר' חיים זצ"ל.

² [הערת עורך: כדברי רש"י שם: 'חברים העוסקין בתורה מפסיקין - תורתן לקריאת שמע, דזמנה דאורייתא ובשכבך ובקומך, ואין מפסיקין לתפילה'. ה.ד.]

יצא. וחולק עליו הכס"מ דלא יצא ק"ש כראוי דהברכות חלק מק"ש, מה שאין כן בלולב דאין הברכה חלק מהמצוה דמדאגביה נפיק ביה. לפי זה מובן למה בפ"ב כותב הרמב"ם דצריך לחזור גם על הברכות, דהברכות הוי חלק מק"ש, ונשאלת השאלה האם רשב"י פסק גם כן לברכת ק"ש? ונראה דכיוון שהברכות חלק מק"ש, הפסקת גם להברכות. לפי זה מתורצת הקושיה על הרמב"ם בהא דפסק דתפילה הוי מן התורה, דכדי לצאת החיוב דאורייתא מספיק אם שבח הודאה ובקשות, ולא דווקא שמונה עשרה,³ וכיוון דרשב"י היה מפסיק גם לברכת ק"ש, בזה מקיים את החיוב מן התורה של תפילה! גם מתרץ קושיית הרע"א דבמס' שבת כשקוראים צלויה ק"ש, הכוונה גם על הברכות.

והקשה המאירי דלמה פסק רשב"י לק"ש, הרי קיימא לן עוסק המצווה פטור מן המצווה? ותירץ הגר"א המפורסם (במשניות סדר זרעים) דכל רגע ורגע הוי מצוות תלמוד תורה חדשה. ויעויין באור שמח (הל' ת"ת א, ב) דבשאר מצוות הוי אותו חיוב ממש רבינו ע"ה עד הקטן שבוע, מה שאין כן תלמוד תורה, דהוי מחולק ואינו שוה לכל אדם, לכן צריך להפסיק למצווה ששווה לכל אדם מלקיים מצווה שמחולק בקיומו, ולכאורה קצת קשה, איך יתכן 'והגית בו יומם ולילה'. ונראה לפרש דאין הפשט שכשאדם אוכל וישן הוי בגדר אונס ובזמנים האלו אין מצוות תלמוד תורה, אלא יש שיעור במצווה שרק חייב ללמוד כשיכול, לכן מפסיקים לק"ש כי ברגע הזאת אינו יכול ללמוד, דצריך לקרוא ק"ש. ועתה, איתא בירושלמי דרשב"י לא פסק אפילו לק"ש דזה שינון וזה שינון. ונראה דהוי סתירה בין בבלי לירושלמי, ומסביר האדמו"ר מחב"ד דהבבלי שאומר דרשב"י פסק לק"ש מדבר כשעדיין במערה אבל כשיצא וראה את גודל התורה לא פסק, ויעויין ברמב"ם (הל' ת"ת ג, ד): 'היה לפניו עשיית מצוות ותלמוד תורה – אם אפשר למצווה להעשות על ידי אחרים, לא יפסיק תלמודו; ואם לאו, יעשה המצווה ויחזור לתלמודו', נפקא שבתלמוד תורה אין את הדין עוסק במצווה פטור מן המצווה, אמנם במקום אחר (הל' אישות טו, ב) כתב וז"ל: 'אם היה

³ [הערת עורך: וכדברי הרמב"ם בריש הל' תפילה: 'מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם, מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה, שנאמר: 'ולעבדו בכל לבבכם'; אמרו חכמים: אי זו היא עבודה שבלב, זו תפלה. ואין מנין התפלות מן התורה, ואין משנה התפלה הזאת מן התורה, ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה'. ה.ד.]

עוסק בתורה וטרוד בה והיה מתירא מלישא אשה כדי שלא יטרח במזונות בעבור אשתו ויבטל מן התורה, הרי זה מותר להתאחר; שהעוסק במצווה פטור מן המצווה, וכל שכן בתלמוד תורה'.

מפורש שגם בת"ת יש את הפטור של עוסק במצווה? ועיין בנפש החיים, דגדול תורה שמביא לידי מעשה, ובמאירי (הובא במשנ"ב) דכל הלומד ואינו עושה נוח שהופך שלייתו על פניו, כי גדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשה. לפי זה כשבא לך מצוות, מובן למה צריך לפסוק, כי זו כל תכלית הלימוד, והסביר הרב קוק למה נקראה התורה תורת חיים, דהתורה מראה לנו החיים, וצריך להבין דתלמוד תורה הוי מעשה בעצמו, וצריך לומר שיש בו דרגות בלימוד תורה, יש תורה שלומד כדי לידע איך לנהוג ויש תורה שלומד כי הם חיינו ואורך ימינו, לפי זה מתורצת הסתירה ברמב"ם, דבשביל הלימוד תורה כדי לידע איך לנהוג צריך להפסיק, מה שאין כן הלימוד תורה של כי הם חיינו דהוי מעשה עצמו, עוסק במצווה פטור מן המצווה.

בכל שנה, הבנה חדשה בתורה

'שמעתי מאדוני אבי זקני מורי ורבי ז"ל, פירש הפסוק 'בינו שנות דור ודור', שיש בכל שנה ושנה הבנה חדשה בתורה'.

(שפת אמת סוכות תרמ"א)